

Nuvela Alexandru Lapusneanu - capodopera

Publicata in 1840, in revista "Dacia literara", nuvela constituie o aplicare a cunoscutelor principii enumerate in "Introducie".

Sursele de inspiratie le-au constituit "Letopisetul Tarii Moldovei" de Grigore Ureche (capitolul intitulat "Cand au omorat Alixandru Voda 47 de boieri") si cronica lui Nicolae Costin, dar un rol important ii revine imaginatiei autorului (care creeaza impresia ca unele episoade au putut sa se intample exact asa cum sunt descrise).

Cine ar putea uita funesta succesiune a capetelor spanzurate in poarta cetatii voievodale? Dar rasul sinistru al lui Lapusneanu, in scena uciderii boierilor?

Cea dintai calitate a nuvelei consta in faptul ca autorul, pornind de la surse istorice sarace, a creat o actiune densa, cu un ritm alert, in care intamplarile sunt memorabile, iar personajele sunt puternic individualizate.

Sub raport compozitional, evenimentele narate sunt dispuse in patru capitole simetrice, cu tot atatea motto-uri semnificative si cu o gradatie dramatica ("o mare naratiune istorica dramatizata" spunea N. Iorga).

in cateva pagini, sunt concentrati cei cinci ani (1564-1569) ai celei de a doua domnii ia lui voda Lapusneanu, in Moldova; toate firele actiunii converg spre acest personaj pe care Calinescu il caracteriza drept "un damnat osandit de Providenta sa verse sange si sa nazuie dupa mantuire". in linii generale, cele patru capitole ale nuvelei ar putea fi rezumate astfel:

1. Pierzandu-si tronul in prima domnie (din pricina ca boierii, in frunte cu Motoc, il tradasera), Lapusneanu se intoarce cu oaste otomana, hotarat fiind sa si-l reia. in apropiere de Tecuci, este intampinat de o solie trimisa de Tomsa, din care faceau parte: vornicul Motoc, postelnicul Veverita, spatarul Spancioc si Stroici. Cei patru il sfatuiesc pe noul sosit sa se intoarca de unde venise, intrucat poporul nu-l vrea si nici nu-l iubeste. Raspunsul lui Lapusneanu este memorabil: "Daca voi nu ma vreti, eu va vreu (...) si daca voi nu ma iubiti, eu va iubesc pre voi, si voi merge ori cu voia, ori fara voia voastra".

Cunoscator al slabiciunilor omenesti, prevazator si viclean, Lapusneanu il pastreaza pe langa sine pe Motoc ("un soi de Polonius mai abject" cum il caracterizeaza Calinescu), prevestind, printr-o aluzie transparenta, destinul celorlalti boieri moldoveni: "Te voi cruta, caci imi esti trebuit, ca sa ma mai usurezi de blastamurile norodului. Sunt alti trantori de care trebuie,curatit stupul".

in motto-ul primului capitol - "Daca voi nu ma vreti, eu va vreu ..." - se aude vocea voievodului si iese in evidenta setea lui de putere. Din acest moment, in termeni moderni, Puterea va deveni un adevarat "personaj" cu ajutorul caruia Lapusneanu isi va implini "osanda" de a varsa sange.

2. in capitolul al doilea, de teama sa nu-si piarda puterea (tronul), voievodul isi incepe seria actelor sale dementiale: arde cetatile, confisca averile boierilor si ii omoara pe multi dintre ei, cu si fara motiv: "La cea mai mica gresala dregatoreasca, la cea mai mica plangere ce i s-arata, capul

vinovatului se spanzura in poarta curtii, cu o tida vestitoare gresalei lui, adevarate sau plasmuite, si el nu apuca sa putrezeasca, cand alt cap ii lua locul."

Privelistea sangeroasa a capetelor care ranjesc sinistru domina emblematic capitolul al doilea. intr-una din zile, o vaduva al carei barbat fusese ucis de curand, o opreste pe strada pe doamna Ruxanda, cerandu-i sa intervina pentru a se curma varsarea de sange: "Ai sa dai sama, doamna! (...) ca lasi pre barbatul tau sa ne taie parintii, barbatii si fratii. inspaimantata, Ruxanda incearca sa-l induplece pe cruntul ei sot, amintindu-i ca dupa viata vine judecata divina si motivand ca ii este frica. Lapusneanu ii promite un "leac de frica".

Capitolul al II-lea constituie o consecinta a lui "eu va vreu ..." din primul motto. De data aceasta, puterea se oglindeste tragic in sufletul unei vaduve, in ale carei cuvinte vina voievodului cere pedeapsa cereasca: "Ai sa dai sama, doamna!" constituie cel de-al doilea motto al nuvelei. Numai ca destinul lui Lapusneanu nu se implinise inca, iar osanda de a varsa sange nu ajunsese la capat.

3. Capitolul al treilea este concentrat pe momentul culminant al actiunii: uciderea celor 47 de boieri. Pregatita minutios si in taina, aceasta este prefatata de sosirea domnului la mitropolie (unde fusesera chemati toti boierii). imbracat "cu toata pompa domneasca" si purtand pe cap coroana Paleologilor, vicleanul domnitor mimeaza evlavie inchinandu-se la icoane si la moastele Sfântului Ioan cel Nou; apoi, tine in fata boierilor o "desantata cuvantare" in care isi cere iertare pentru relele savarsite, totul incheindu-se cu invitarea acestora la un ospat, la curtea domneasca. Spancioc si Stroici, presimtind primejdia, fug in Polonia, dar ceilalti boieri, ignorand ostile numeroase care umpleau curtea domneasca, intra in palat.

La Sfarsitul ospatului, conform unui scenariu alcatuit initial cu sange rece, 47 de boieri sunt omorati de mercenarii domnitorului travestiti in slujitori. in timpul macelului, Lapusneanu "luase pre Motoc de mana si se trasese langa o fereastră deschisa, de unde privea macelaria ce incepuse.

El radea: iar Motoc silindu-se a rade ca sa placa stapanului, simtea parul zburlindu-i-se pe cod si dintii sai clantanind". intre timp, multimea se adunase la porti si ameninta sa intre in curtea palatului. Cand armasul trimis de Voda ii intreaba ce vor, oamenii sunt descumpaniti, dar numele lui Motoc (rostit de unul dintre ei) aprinde spiritele si toate vocile se unesc: "Capul lui Motoc vrem!". Abilul voievod le satisface dorinta (pentru ca sunt "prosti, dar multi") si Motoc este aruncat in multimea care il sfasie.

Din capetele boierilor ucisi, Lapusneanu face o piramida pe care i-o arata doamnei ca "leac de frica". Vazand privelistea, Ruxanda lesina, in timp, ce domnul exclama: "Femeia tot femeie (...); in loc sa se bucure, ea se sparie". Al treilea motto - "Capul lui Motoc vrem..." constituie tot o oglindire a puterii in constiinta multimii care si-o reprezinta printr-un substitut: Motoc.

4. in al patrulea motto - "De ma voi scula, pre multi am sa popesc si eu ..." se aude, din nou, vocea voievodului. Cel care "nazuise dupa mantuire" se refugiase in cetatea Hotinului si, bolnav fiind, se

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

calugarise de teama iadului. Trezit din lesin, isi reia "osanda" intoarsa asupra propriului sange, amenintand ca-l va ucide pe fiul sau Bogdan. Obligata sa aleaga intre sot si fiu, doamna Ruxanda ii da celui dintai otrava adusa de Spancioc si Stroici.

Conflictul principal al nuvelei (dintre Lapusneanu si boieri) se acumuleaza in primele doua capitole, pentru a atinge momentul culminant in- scena uciderii colective si scade in intensitate spre final. Gradarea savanta a acestui conflict constituie inca o calitate a nuvelei.

O alta trasatura a acestei capodopere o constituie imbinarea armonioasa dintre elementele a trei curente literare: lasicismul, romantismul si realismul.

1. In clasicism s-ar putea incadra: echilibrul compozitiei, evolutia gradata a conflictului, mesajul nuvelei,, economia de mijloace, realizarea unor caractere.
2. Unii comentatori au subliniat prezenta realismului concretizata in cruda viziune realista asupra unor personaje si in atitudinea obiectiva a autorului; de acelasi curent "tine si imaginea multimii din capitolul al treilea - prima scena de masa din literatura noastra.

3. Ceea ce constituie minunea acestei nuvele este insa "echilibrul intre conventia romantica si realitatea individului" (Calinescu). in conventia romantica intra mai multe elemente:

A) Ideea instabilitatii istoriei si a desertaciunii tuturor maririlor se contureaza inca din preambulul nuvelei si strabate intreaga opera: Despot-Vpda murise ucis de buzduganul lui Tomsa, acesta din urma va fi alungat de Lapusneanu care, la randul lui, va pieri otravit si asa mai departe, pana la capatul vremii.

B) Antiteza angelic-demonic se realizeaza la nivelul personajelor Ruxanda/Lapus'neanul si are un rol bine determinat: "numai raportata la umanitatea, ei, putem intelege marginile criminalitatii lui Lapusneanu" (D. Popovici).

Fiica a bunului Petru Rares, frumoasa si gingasa ca o floare expusa arsitei soarelui, trista doamna este prizoniera unui spatiu intunecat (palatul voievodal), in interiorul caruia se consuma antinomiile dintre "inger" si "demon": compasiunii pe care o arata Ruxanda celor loviti de soarta, Lapusneanu ii opune cinismul unui scenariu sangeros; bunatatii "ingerului" (care strabatuse toate cercurile infernului), voievodul ii opune "dorul lui cel tiranic" de a nascoci noi suferinte. Dar crima cere pedeapsa, iar fiul Ruxandei (amenintat de tatal sau) trebuie sa traiasca; asa se explica acceptarea de catre "buna doamna" a rolului de "inger al mortii".

C) Culoarea de epoca se realizeaza prin descrierea bogata a vestimentatiei, a obiceiurilor, a felului in care decurgeau ospetele ori a rigorilor vietii de la curtile domnitorilor din evul de mijloc.

D) Destinul personajului principal este cel al unui om neobisnuit pus in imprejurari neobisnuite. Alcatuit din urcusuri si coborasuri (de la functia de stolnic la coroana voievodala), acest destin este marcat de forta distructiva a celui care-l poarta. La modul romantic, Lapusneanul este un Demon

alcatuit din contraste puternice (luciditate politica, hotarare, tenacitate, inteligenta, viclenie, nesabuinta, disimulare si, mai ales, cruzime). Demonul are nevoie de o punere in scena grandioasa pentru a-si realiza razbunarea ca forma a erorii sale existentiale, iar chipul i se profileaza pe un fundal de foc, sange si suferinte.

Cel care voise sa fie o ipostaza a Regizorului Universal (in sens schopenhauerian), hotarand asupra vietii si a mortii supusilor, nu se poate mantui insa de propriul destin. Foarte interesanta este, in cazul personajului, "realitatea individului" cum o numea Calinescu, trasaturile lui aparte, care ii permit "citirea" in "cheie" moderna. Inceputul capitolului al IV-lea expiica excesele voievodului prin "dorul lui cel tiranic de a vedea suferiri omenesti"; Lapusneanul apare astfel ca un om stapanit, posedat aproape, de o patima mai presus de firea umana. Pe buna dreptate, N. Iorga justifica actele domnului prin faptul ca el avea "sufletul unui bolnav, ce-si afla alinarea unei suferinte tainice, numai in vederea si auzul suferintei altora". Asa se face ca unele atitudini ale voievodului (rasul sinistru, gestul reflex al apucarii jungherului, bucuria resimtita la vederea macelului, linistea cu care realizeaza piramida de capete) nu se explica numai prin cruzime. Toate sunt cauzate de patima de a provoca suferinta si moarte, niciodata potolita. Chiar si intentia de a-si ucide fiul se explica prin faptul ca Bogdan (devenind domn in timpul bolii tatalui sau) ii luase puterea - singura care ii permitea sa-si hraneasca patima.

Pe buna dreptate, Calinescu il vede pe Lapusneanul ca pe un damnat, pe care Dumnezeu l-a pedepsit sa verse sange; osandit la un Infern mutat pe pamant, voievodul se afla sub puterea neclintita a soartei sale.

Caracterizat drept "cel mai limpede si mai mladios din povestitorii roman" (N. Iorga), Negruzzi nu se desminte nici in nuvela discutata: stilul naratiunii se caracterizeaza prin concizie, echilibru intre termenii arhaici si cei moderni, o mare frecventa a gerunziului si o mare simplitate a topicii.